

Міністерство освіти і науки України
Поліський національний університет

ІНСТРУМЕНТИ МІКРО- І МАКРОЕКОНОМІКИ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ

Навчальний посібник

За загальною редакцією *В.П. Якобчук*

Київ
Видавництво Ліра-К
2021

Рекомендовано до друку Науково-інноваційним інститутом економіки та агробізнесу Поліського національного університету (протокол №4 від 3.12.2020 р.)

Рецензенти:

Галушка З.І. – доктор економічних наук, завідувач кафедри економічної теорії, менеджменту і адміністрування Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Яценко О.М. – доктор економічних наук, професор кафедри міжнародної торгівлі і маркетингу Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

Ткачук В.І. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки і підприємництва Поліського національного університету.

ISBN

- Якобчук В.П., Ходаківський Є.І., Литвинчук І.Л. та ін.**
172 Інструменти мікро- і макроекономіки в публічному управлінні: навч. посіб. / В.П. Якобчук, Є.І. Ходаківський, І.Л. Литвинчук, Л.І.Симоненко, В.А. Довженко, О.В. Захаріна, С.В. Тищенко, О.В. Іванюк, І.В. Кравець, Н.С. Пугачова; за заг. ред. В.П. Якобчук. – Київ: Видавництво Ліра-К, 2021. – 406 с.
ISBN 978-617-520-076-6

Навчальний посібник на основі узагальнення фундаментальних теорій вітчизняної і світової економічної науки та практики господарювання висвітлює загальні основи соціально-економічного розвитку суспільства, теоретичні засади мікро- та макроекономіки в публічному управлінні. Теоретичний матеріал органічно доповнюється навчальним тренінгом, тестами, завданнями, задачами, ілюструється схемами, таблицями, рисунками, графіками, що сприятиме інтенсифікації та покращенню результативності навчального процесу.

Розрахований на студентів та аспірантів вищих навчальних закладів, широкий загал читачів.

УДК 330.1

ISBN 978-617-520-076-6

© Колектив авторів, 2021
© Видавництво Ліра-К, 2021

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	8
------------------------	---

РОЗДІЛ 1. МІКРО- І МАКРОЕКОНОМІКА ЯК СКЛАДОВІ ТЕОРІЇ ЕКОНОМІКИ

Тема 1. Предмет і метод теорії економіки

1.1. Становлення та основні етапи розвитку теорії економіки	10
1.2. Предмет теорії економіки та її функції	18
1.3. Категорії, принципи та закони теорії економіки	27
1.4. Методологія пізнання економічних процесів	28
Тренінг-курс	30

Тема 2. Базові економічні поняття: потреби, блага, ресурси, економічний вибір

2.1. Сутність та основні види потреб	36
2.2. Блага що задовольняють потреби. Класифікації благ	38
2.3. Якісні характеристики економічних ресурсів. Обмеженість ресурсів	42
2.4. Проблема вибору в прийнятті управлінських рішень. Альтернативна вартість	43
Тренінг-курс	45

Тема 3. Ринок: суть, функції, структура. Напрями формування ринкової інфраструктури

3.1. Ринок як спосіб організації економічної діяльності	49
3.2. Структура ринку	53
3.3. Ринкова інфраструктура. Урядові інфраструктурні рішення	59
3.4. «Відмови» ринку. Позитивний вплив державних інститутів на ринкове середовище	62
Тренінг-курс	64

РОЗДІЛ 2. МІКРОЕКОНОМІКА ТА ДЕРЖАВА

Тема 4. Попит, пропозиція. Рівновага ринку. Вплив держави на кон'юнктуру ринку

4.1. Попит та закон попиту. Нецінові чинники попиту	68
---	----

4.2. Поняття еластичності. Види еластичності. Практичне застосування поняття «еластичність».....	71
4.3. Пропозиція та закон пропозиції. Нецінові детермінанти пропозиції	76
4.4. Еластичність пропозиції. Види еластичності пропозиції. Характеристика факторів впливу на величину еластичності пропозиції	79
4.5. Ринкова рівновага. Вплив держави на кон'юнктуру ринку	81
Тренінг-курс.....	83

Тема 5. Ринкове ціноутворення. Роль держави в ціноутворенні

5.1. Ринкова ціна та сучасні механізми ціноутворення	88
5.2. Система цін. Багатосуб'єктність сучасної цінової політики.....	90
5.3. Роль держави в процесах ціноутворення за ринкової економіки.....	96
Тренінг-курс.....	99

Тема 6. Публічне управління підприємництвом в умовах невизначеності

6.1. Сутність підприємництва й умови його існування	101
6.2. Підприємство: сутність, основні види та умови функціонування.....	107
6.3. Капітал як основа підприємницької діяльності. Кругообіг і оборот капіталу. Капітал в сфері обігу	114
6.4. Публічне управління підприємництвом в умовах невизначеності та ризику	121
Тренінг-курс.....	131

Тема 7. Теорія управління витратами виробництва

7.1. Витрати виробництва, їх сутність та класифікація	134
7.2. Економічна роль прибутку	142
7.3. Стратегії фірм на ринку	144
Тренінг-курс.....	145

Тема 8. Конкуренція і монополія в ринковій економіці. Антимонопольна політика держави

8.1. Конкуренція, її суть та умови існування. Закон конкуренції	149
--	-----

8.2. Види економічної конкуренції	152
8.3. Методи конкурентної боротьби	155
8.4. Монополія: причини виникнення, суть та основні форми.....	158
8.5. Антимонопольна політика держави.....	161
Тренінг-курс.....	163

Тема 9. Управлінські рішення фірм на конкурентних та неконкурентних ринках. Вплив держави на монопольне ціноутворення

9.1. Стратегії фірм на досконало конкурентному ринку	170
9.2. Фірма в умовах монополії. Вплив держави на монопольне ціноутворення	176
9.3. Фірма в умовах монополістичної конкуренції	184
9.4. Фірма в умовах олігополії	192
Тренінг-курс.....	195

РОЗДІЛ 3. МАКРОЕКОНОМІКА ТА ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТКА ДЕРЖАВИ

Тема 10. Держава та її економічні функції

10.1. Економічні функції держави	199
10.2. Державне регулювання ринкової економіки	203
10.3. Державна підтримка сільськогосподарського виробництва.....	210
Тренінг-курс.....	214

Тема 11. Національне виробництво і відтворення.

Анти циклічна політика держави

11.1. Суть, види та пропорції суспільного відтворення. Моделі кругообігу	220
11.2. Система національних рахунків. Основні макроекономічні показники	222
11.3. Циклічність економічного розвитку. Класифікація економічних циклів. Антициклічна політика держави....	226
11.4. Нециклічні коливання економіки.....	228
11.5. Економічне зростання: зміст, типи, чинники. Економічний розвиток.....	230
Тренінг-курс.....	235

**Тема 12. Фінансова система
та фінансова політика держави**

12.1. Сутність і структура фінансової системи. Організаційні основи її функціонування	239
12.2. Державний бюджет. Доходи і видатки державного бюджету	245
12.3. Податки і податкова система.....	253
12.4. Фінансова політика держави	257
Тренінг-курс.....	259

**Тема 13. Кредитна система та державна
монетарна політика**

13.1. Економічна сутність, принципи і функції кредиту	264
13.2. Основні форми кредиту	270
13.3. Кредитна система та її структура.....	277
13.4. Монетарна політика	286
Тренінг-курс.....	288

Тема 14. Державна система розподілу доходів.

Політика зайнятості та соціального захисту населення

14.1. Доходи: суть, види, джерела формування та механізм розподілу.....	293
14.2. Ринок праці та особливості його функціонування	296
14.3. Соціально-економічний зміст і форми прояву зайнятості. Безробіття, його види і наслідки.....	300
14.4. Заробітна плата: суть, форми, системи.....	303
14.5. Політика зайнятості та соціального захисту населення	306
Тренінг-курс.....	312

**РОЗДІЛ 4. ПУБЛІЧНА ПОЛІТИКА У ВІДКРИТІЙ
ЕКОНОМІЦІ**

**Тема 15. Інституційне забезпечення публічної політики у
відкритій економіці**

15.1. Передумови розвитку та структура світового господарства	316
15.2. Закономірності функціонування світового господарства	324
15.3. Форми міжнародних економічних відносин.....	329

15.4. Політика міжнародної торгівлі і світовий ринок.....	337
15.5. Міжнародна валютно-фінансова політика.....	348
15.6. Міжнародний рух капіталу.....	359
15.7. Міжнародна міграційна політика.....	365
15.8. Міжнародна політика науково-технічного співробітництва.....	369
Тренінг-курс.....	377

Тема 16. Глобалізація економіки. Економічні аспекти міждержавного співробітництва у вирішенні глобальних проблем

16.1. Глобалізація економіки: суть, ознаки та рівні.....	383
16.2. Суперечності глобалізації.....	385
16.3. Причини виникнення, сутність і класифікація глобальних проблем.....	390
16.4. Стратегічні пріоритети міждержавного співробітництва у вирішенні глобальних проблем.....	395
Тренінг-курс.....	398

ПЕРЕДМОВА

Вивчення мікро і макроекономіки, як складової сучасної економічної теорії є основою, базисом для розуміння економічного життя суспільства, формування нового типу економічного мислення та економічної культури в майбутніх покоління, що сприятиме ефективному вирішенню складних завдань трансформації економічної системи України до ринкових умов господарювання.

Найближчі десятиліття економічній науці у вищій школі потрібно буде підготувати нову генерацію спеціалістів різних галузей з ґрунтовними знаннями основ функціонування сучасної економіки, механізму взаємодії законів економічного розвитку з економічними відносинами, пріоритетних принципів господарювання, що забезпечить якісні перетворення в суспільстві, сприятиме підвищенню продуктивності праці, впровадженню новітніх технологій, зростанню ступеня задоволення потреб.

Сучасна фундаментальна економічна наука повинна надати теоретичний та практичний інструментарій майбутнім управлінцям, економістам, юристам. Спеціалістам інших галузей для їх професійної діяльності, показати як саме, на стику багатьох наук вирішувати актуальні господарські проблеми, приймати управлінські рішення.

Мета даного посібника – це:

1. Формування у студентства нової економічної філософії, що ґрунтується на поєднанні класичних підходів з найсучаснішими концепціями економічної науки;
2. Комплексне застосування новітніх методів економічного аналізу та навчання для підготовки висококваліфікованих фахівців;
3. Посилення зв'язку економічної теорії з практикою господарювання в умовах трансформації та глобалізації економіки, переходу до інформаційно-інтелектуального суспільства.

Навчальний посібник включає 16 тем, їх кількість і послідовність визначається вимогами та стандартами

Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України. Центральною проблемою викладеного матеріалу є аналіз закономірностей функціонування та трансформації ринкової економіки, характеристика ринкового інструментарію, методів державного регулювання ринком.

Трансформація форм власності та господарювання, поглиблення економічних криз, їх синхронізація та пролонгований характер, посилення невизначеності і ризикованості сучасної економіки, суперечностей глобалізації викликали необхідність розширення проблематики економічних досліджень на основі виокремлення в посібнику напрямів формування інтелектуальної власності та інтелектуального капіталу, економічних шляхів вирішення глобальних проблем, методів управління підприємницькою діяльністю в умовах невизначеності, акцентування уваги на розвитку аграрних відносин та їх ролі у формуванні конкурентного середовища.

Даний посібник зорієнтований на формування інтенсивного типу навчання, включає не тільки ґрунтовний теоретичний матеріал, але і навчальні тренінги, завдання, тести, задачі, що сприятиме забезпеченню більш високої результативності кредитно-модульної системи, раціоналізуватиме організацію навчального процесу.

Запропонований навчальний посібник підготовлений авторами, які мають досвід викладання економічної теорії у вищих навчальних закладах країни. Він відрізняється глибиною аналізу, логічною послідовністю викладеного матеріалу, за своєю структурою містить виклад загальних засад економічного розвитку, основних проблем мікро-, макро- та мегаекономіки, відображає тенденції стратегічного курсу України на євроінтеграцію.

Автори з вдячністю приймуть всі конструктивні зауваження та пропозиції щодо вдосконалення змісту і форми викладу навчального матеріалу посібника.

РОЗДІЛ 1

МІКРО- І МАКРОЕКОНОМІКА ЯК СКЛАДОВІ ТЕОРІЇ ЕКОНОМІКИ

Тема 1. Предмет і метод теорії економіки

- 1.1. Становлення та основні етапи розвитку теорії економіки.
- 1.2. Предмет теорії економіки та її функції.
- 1.3. Категорії, принципи та закони теорії економіки.
- 1.4. Методологія пізнання економічних процесів.

1.1. Становлення та основні етапи розвитку теорії економіки

Для кращого розуміння економічної теорії необхідно хоча б у загальних рисах ознайомитися з історією становлення і розвитку економічної думки та економічних вчень, поглядів та концепцій, що пояснюють економічні процеси та їх закономірності. У розвитку економічної науки умовно можна виділити 5 етапів (рис. 1.1). Найдавнішими зачатками економічної думки вважаються письмові джерела Давнього Єгипту, Месопотамії, Давніх Індії, Китаю, Греції, що збереглися до наших днів. Первісні економічні ідеї містяться в «Настановах гераклеопольського царя своєму синові» (Єгипет, XXII ст. до н.е.), кодексі законів царя Хаммурапі (Вавилон, XVIII ст. до н.е.), трактаті «Артхашасра» (Індія, IV ст. до н.е.), в Корані та Біблії. Коли основою було натуральне господарство, доринкова економіка аналізувалася філософами та релігійними діячами, які доводили переваги натурального господарства, засуджували спекулятивні торгово-лихварські операції як аморальні та вважали рабство нормальним й вічним явищем.

Термін «економіка» походить від грецького слова «oіkonomía» (oіkos – дім, господарство, nomos – вчення, закон), а тому економічна наука у первісному значенні – це наука про господарство або про управління господарством. Приблизно так

предмет цієї науки вперше визначав давньогрецький філософ Ксенофонт (430-355 р. до н.е.). Через кілька десятиліть давньогрецький філософ Аристотель (364-322 р. до н.е.) розділив науку про багатство на економіку, під якою розумів виробництво благ для задоволення потреб людей, та хрематистику (χρηματιστική – збагачення) – мистецтво наживати статок або діяльність, спрямована на накопичення багатства. Ксенофонт, Платон, Аристотель аналізували проблеми поділу праці, обміну, вартості та ціни, грошового обігу, багатства та гармонійного «ідеального» суспільства.

Рис. 1.1. Основні етапи розвитку економічної науки

Визначальним напрямком економічної думки у XV-XVII ст. став **меркантилізм** (mercante – торговець, купець), який емпірично встановив ряд закономірностей епохи первісного накопичення капіталу і виділив в якості провідної та вирішальної для нагромадження багатства сферу обігу. Прибічники цього напрямку (Т. Мен, А. Монкретьєн, Ж.Б. Кольбер) вважали торгівлю основою економічного життя, аргументуючи такий підхід посиленням впливу торгового капіталу на економічні процеси. Найвищою та абсолютною формою багатства меркантилісти вважали гроші. Нагромадження багатства у грошовій формі можливе лише за умови прибутковості зовнішньої торгівлі чи безпосередньо у

процесі видобутку дорогоцінних металів. Вважалося, що заборона вивозу дорогоцінних металів та ввезення іноземних товарів, нееквівалентний обмін у зовнішній торгівлі, перевищення експорту над імпортом дозволить залучити в країну закордонне золото. Система меркантилістів була системою практичної політики, яка в основному відповідала на питання, яким повинно бути народне господарство і як має вести себе по відношенню до нього державна влада. Не здійснивши суттєвого внеску в економічну теорію, господарська практика цього періоду, а точніше, її осмислення, привели до появи нової науки – політичної економії. Вперше цей термін був застосований французьким меркантилістом Антуаном Монкретьєном у праці «Трактат з політичної економії» (1615 р.). В трактаті міститься низка рекомендацій підприємцям. Господарство країни розглядається як об'єкт державного управління. З грецької «політикос» перекладається як державний, суспільний. Отже, цей термін у поєднанні з терміном «економія» означає науку про ведення господарства в державі, суспільстві і є мистецтвом державного управління народним господарством.

Школа **фізіократів** (phisis – природа, kratos – влада) виникла і розвивалася у період мануфактурного капіталізму у Франції. Найважливішим питанням для фізіократів стало аграрне питання. На відміну від меркантилістів, фізіократи вважали, що основу багатства нації становить продукт, отриманий у сільському господарстві. Засновником фізіократизму став Ф. Кене (1694-1774), який заклав основи фізіократичної школи та сформулював її теоретичну і політичну програми. Продовжив його дослідження видатний державний діяч Франції А.Тюрго (1727-1781). Методологічною платформою досліджень фізіократів стала концепція природного порядку, юридичну основу якої становлять фізичні і моральні закони держави, які охороняють приватну власність, приватні інтереси, забезпечують відтворення і правильний розподіл благ. Представники фізіократів виступали за свободу торгівлі та конкуренції, що було дуже прогресивним для того часу.

В період промислового перевороту, розвитку капіталістичних економічних відносин формується **класична школа політичної економії**, представники якої – В. Петті, П. Буагільбер, А. Сміт, Д. Рикардо та інші – істотно поглибили

аналіз економічних процесів, поклавши в основу досліджень ідеологію економічного лібералізму, концепцію «людини економічної», ідеї природного порядку. Основним об'єктом аналізу цієї школи став процес виробництва як основне джерело зростання багатства в суспільстві. А. Сміт показав мотивацію діяльності суб'єктів на основі відкритого ним закону “невидимої руки ринку”, розкрив механізм функціонування економіки капіталізму вільної конкуренції, заклав підвалини теорії вартості.

На рубежі XIX-XX століть в економічній науці відбувається криза, яка поділила погляди економістів на два потужних напрями: 1) **марксизм**, ідеологія якого стала на захист економічних інтересів робітничого класу, та 2) **неокласичний напрям**, основною течією якого став **маржиналізм**.

Марксизм, або пролетарська політична економія (К. Маркс, Ф. Енгельс, В. Ленін) основою гармонійного розвитку економічної системи визначає відповідність між продуктивними силами і економічними відносинами, робить акцент на значенні матеріального виробництва та ролі робітничого класу в економічному прогресі. К. Маркс в своїй найвідомішій праці «Капітал» розкрив закономірності розвитку капіталізму, показав його антагоністичні суперечності, механізм взаємодії виробництва, розподілу, обміну і споживання, розробив неперевершену методологію дослідження. Світова громадськість визнала К. Маркса людиною тисячоліття, саме його ідеї і теорії послідовників вчення, за думкою провідних економістів, сприяли соціальній трансформації економік більшості країн, що дало можливість пристосування до змін в умовах невизначеності.

Маржиналізм (marginal – граничний) як напрямок економічної науки являє собою узагальнення ідей та концепцій, в основі яких лежить дослідження граничних економічних величин на макро- та мікрорівнях, таких як «гранична корисність», «граничний продукт», «граничні витрати», «гранична схильність до споживання» тощо. Такий підхід дозволив представникам маржиналізму – К. Менгеру, Ф. Візеру, У. Джевонсу, Л. Вальрасу, Дж. Б. Кларку, А. Маршалу удосконалити кількісний аналіз, розробити підходи до запровадження економіко-математичного моделювання та

прогнозування економічного розвитку, використати суб'єктивно-психологічний підхід до уточнення поведінки господарюючих суб'єктів. У поєднанні з ідеями економічного лібералізму маржиналізм перетворився на сучасний напрямок економічної науки – неокласичну теорію.

На ґрунті неокласичної теорії сформувалися неоліберальні концепції, такі як монетаризм та концепція соціально-ринкового господарства, а також нова неокласика (неоконсервативні концепції), такі як теорія пропозиції та теорія раціональних очікувань. Неокласичні принципи успадкували представники кейнсіанства та неокейнсіанства, неокласичного синтезу, а також неінституціоналізму. Сучасні неокласики мають різні погляди на розв'язання актуальних економічних проблем, враховують в методології дослідження особливості та досвід національних економік, що служить основою економічної політики держав. Водночас, всі вони залишаються прихильниками розвитку вільної конкуренції, підприємництва, заперечують адміністративне, директивне втручання держави в економічні процеси, залишаються на позиціях ефективності ринку, наполягають на його здатності навіть в сучасних складних умовах невизначеності виконувати функції ціноутворення, регулювання, стимулювання, санації економіки.

Кейнсіанство та неокейнсіанство – найбільш відомі і визнані у світовій економічній науці теорії державного регулювання економіки. Засновником даного напрямку став Дж. М. Кейнс, який в 30-х роках ХХ ст. запропонував принципово нові методи регулювання економіки, що базуються на посиленні економічного впливу держави на економічні процеси. В 1936 р. виходить найвідоміша праця Дж. М. Кейнса «Загальна теорія зайнятості, проценту та грошей», яка здійснила революцію в економічній теорії і практиці господарювання, була покладена в основу нового курсу американського президента Ф. Рузвельта та створила базу для економічної політики багатьох інших країн в післякризовий період. Реалізація принципів активного втручання держави в економіку, формування та стимулювання ефективного попиту, регулювання інвестиційної діяльності призупинили «Велику депресію», зменшили безробіття, стабілізували грошовий обіг. Пізніше з'явилися неокейнсіанські та посткейнсіанські теорії (Р. Харрод, Е. Домар, Е. Хансен, Дж. Робінсон та ін.), які

пропонували радикальніші інструменти державного впливу на економіку.

Неолібералізм являє собою економічну концепцію державного регулювання господарських процесів на принципах досягнення вільної конкуренції підприємств, свободи ринків та інших елементів економічного лібералізму. Неолібералізм об'єднує різні школи: чиказьку (М. Фрідмен), лондонську (Ф. фон Хайек), фрайбурзьку (В. Ойкен), паризьку (М. Алле), які відстоюють принципи саморегулювання, економічної свободи господарських суб'єктів, обмеженості економічної ролі держави (рис. 1.2).

Рис. 1.2. Основні напрями сучасної економічної науки

Монетаризм як науковий напрям виник в 50-70-х роках ХХ ст. Його засновник М. Фрідмен запропонував монетарні методи регулювання економіки. На його погляди спиралась економічна політика Р. Рейгана та М. Тетчер; концепція монетаризму служить основою грошово-кредитної політики держави в багатьох країнах. Вона базується на твердженні, що між обсягами і динамікою грошової маси та національного доходу в економіці існує тісний зв'язок. Суть правила Фрідмена

полягає в підтриманні відповідності між попитом на гроші та їх пропозицією на основі збалансування приросту грошей в обігу, приросту цін та національного продукту. Така політика повинна носити довгостроковий характер, тоді вона буде сприяти зростанню економічного потенціалу країни.

Економічна теорія пропозиції віддає перевагу пропозиції як чиннику економічного зростання. Вона тісно пов'язана з монетаризмом. Її особливість полягає в тому, що це не цілісна концепція, не завершена теорія, а переважно сукупність практичних пропозицій та рекомендацій. Економіка пропозиція охоплює ряд практичних питань, спрямованих на стимулювання виробництва, інвестицій та зайнятості. Серед них можна виділити рекомендації в сфері податкової політики; політику приватизації державних підприємств; оздоровлення бюджету; скорочення витрат на соціальні потреби. Економіка пропозиції розроблялася, головним чином, американськими економістами, зокрема А. Лаффером, М. Фелдстайном, Р. Ріганом тощо. Разом з монетарною школою, цей напрямок відносять до консервативного крила неокласиків.

Суть гіпотези **раціональних очікувань**, сформульованої Р. Лукасом та Р. Манделлом, полягає в тому, що не треба розглядати споживачів та підприємців лише як об'єкти макроекономічного регулювання. Економічні агенти не лише слідкують за інформацією, не тільки її отримують, вони її обробляють, оцінюють. Фірми в своїх прогнозах оцінюють, як функціонує існуюча економічна модель; якою була минула динаміка цін, витрат, рівня процентної ставки тощо; які можливі наслідки рішень, що приймаються урядом; як у зв'язку з цим можуть змінитися основні показники макроекономіки (розмір національного продукту, темпи, зайнятість, попит, валютний курс). На основі оцінок формується «раціональна» поведінка учасників економічної діяльності. Гіпотеза раціональних очікувань призводить до висновку, що можливості уряду впливати на економіку істотно звузилися. Короткострокова політика управління попитом все частіше виявляється малоефективною. У довгостроковому плані рівень зайнятості та показники виробництва визначаються структурними змінами.

Представники **неокласичного синтезу** (Дж. Хікс, П. Самуельсон) створили підвалини концепції “змішаної економіки”. Вони вважали, що економіка не повинна стояти

перед вибором, або державне регулювання, або ринок. Головне завдання економічної політики, на їх думку, – це знайти «золоту середину» між пріоритетами державного втручання та інструментами ринкового саморегулювання.

Певну альтернативу неокласиці та її відгалуженням становить інституціоналізм. **Інституціоналізм** як напрям сучасної економічної науки виник у США на початку ХХ ст. Представники даного напрямку (Т. Веблен, У. Мітчелл, Дж. Гелбрейт, Я. Тінберген) виходять з того, що предмет економічної науки не може обмежуватись аналізом виключно економічних відносин, оскільки на розвиток економіки впливає ряд важливих соціально-економічних інститутів: держава, правові та морально-етичні норми, фінансові інституції, великі корпорації, наука, партії, рухи, культура, ментальність тощо. Традиційний інституціоналізм, що увібрав в себе принципи неокласики, переріс у неоінституціоналізм. Іншим відгалуженням інституціоналізму можна вважати еволюційну економіку.

Неоінституціоналізм – провідний напрям розвитку економічної науки в другій половині ХХ ст. У 1960-х роках сформувалася теорія суспільного вибору (Дж. М. Б'юкенен), в основу якої покладена ідея взаємозалежності політичних та економічних явищ, застосування економічних методів до вивчення політичних процесів. В цей же час у США виникла ідея «народного капіталізму» (А. Берлі, М. Надлер, С. Чейз), яка включає в себе теорію трансформації власності, управлінської революції та теорію революції доходів, зміст яких полягає у трансформації капіталізму.

Еволюційна економіка є однією з течій інституціональної школи та займається питаннями розвитку соціально-економічних систем. На відміну від неокласики, яка виступає ефективним методом розв'язання конкретних ситуативних виробничих, транспортних чи управлінських проблем на основі порівняно простих і незмінних залежностей, еволюційна економічна теорія бере до уваги не тільки кількісні зміни (статичний розвиток), але й якісні зміни в соціально-економічній системі (динамічний розвиток), що відбуваються на основі застосування знань та завдяки притаманній підприємцю схильності до інновацій. Засновником еволюційної економічної теорії вважають австро-американського вченого Й. Шумпетера